ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
F. G. JACOBS
της 10ης Νοεμβρίου 1993 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Η υπό κρίση υπόθεση έχει υποβληθεί στην κρίση του Δικαστηρίου μέσω αναιρέσεως κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1991 στην υπόθεση Hilti κατά Επιτροπής [1] (στο εξής: απόφαση). Με την απόφαση αυτή απορρίφθηκε η προσφυγή με την οποία η Hilti ζήτησε την ακύρωση μιας αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία κρίθηκε ότι η Hilti κατείχε εντός της ΕΟΚ δεσπόζουσα θέση στις αγορές πιστολιών καρφώματος καθώς και καρφίδων και δεσμίδων φυσιγγίων για τα πιστόλια αυτά και ότι έκανε κατάχρηση της θέσεως αυτής κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ [2]. Με την απόφαση της Επιτροπής επιβλήθηκε πρόστιμο 6 000 000 ECU και υποχρεώθηκε η Hilti να θέσει τέρμα στις διαπιστωθείσες παραβάσεις.

2. Οι καταγγελίες οι οποίες οδήγησαν στην κίνηση της διαδικασίας κατά της Hilti υποβλήθηκαν στην Επιτροπή από την Bauco (UK) Ltd και την Profix Distribution Ltd (καλούμενη τότε Eurofix). Τόσο η Bauco όσο και η Profix άσκησαν ενώπιον του Πρωτοδικείου παρέμβαση υπέρ της Επιτροπής. Επομένως, δυνάμει των άρθρων 114 και 115 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, τόσο η Bauco όσο και η Profix δικαιούνταν να υποβάλουν υπόμνημα προς αντίκρουση της αναιρέσεως της Hilti. Ωστόσο, μόνο η Bauco έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής.

3. Τα πιστόλια καρφώματος που κατασκευάζει η Hilti αποτελούν ένα τεχνολογικώς προηγμένο μέσο για την πραγματοποίηση ασφαλών στερεώσεων στη βιομηχανία κατασκευών. Τα πιστόλια σχηματίζουν, σε συνδυασμό με δεσμίδες φυσιγγίων και καρφίδες, ένα σύστημα «στερεώσεως που λειτουργεί με πυρίτιδα» (ή σύστημα ΣΣΛΠ) το οποίο εκτινάσσει τα καρφιά στα διάφορα υλικά κατά τον απαιτούμενο τρόπο. ωστόσο, ένα τέτοιο σύστημα δεν είναι κατάλληλο για όλους τους τύπους υλικών. Τα φυσίγγια παρέχουν την εκρηκτική δύναμη του συστήματος και κάθε δεσμίδα περιέχει ορισμένα φυσίγγια τα οποία επιτρέπουν να χρησιμοποιείται το πιστόλι κατά επαναληπτικό τρόπο χωρίς να χρειάζεται εκ νέου οπλισμό. Τα καρφιά που είναι κατάλληλα για τα πιστόλια της Hilti κατασκευάζονται και παρέχονται από άλλες επιχειρήσεις όπως και από την ίδια τη Hilti. Η Bauco και η Profix είναι δύο τέτοιοι ανεξάρτητοι κατασκευαστές καρφιών, τα οποία μπορούν

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

1 — Υπόθεση T-30/89, Hilti κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. II-1439).

2 — Απόφαση της Επιτροπής 88/138/ΕΟΚ της 22ας Δεκεμβρίου 1987, σχετικά με διαδικασία εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/30. 787 και 31. 488 — Eurofix-Bauco κατά Hilti, ΕΕ 1988, L 65, σ. 19).

να χρησιμοποιούνται για τα πιστόλια καρφίδων της Hilti. Στη συνέχεια αυτών των προτάσεών μου, όλες οι αναφορές στις δεσμίδες φυσιγγίων και στα καρφιά θα αφορούν στοιχεία προοριζόμενα να χρησιμοποιούνται στα κατασκευαζόμενα από τη Hilti πιστόλια. Τέτοια στοιχεία αναφέρονται στην απόφαση της Επιτροπής ως «αναλώσιμα».

4. Το άρθρο 86, παράγραφος 1, της Συνθήκης ορίζει ότι:

«Είναι ασυμβίβαστη με την κοινή αγορά και απαγορεύεται, κατά το μέτρο που δύναται να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, η καταχρηστική εκμετάλλευση από μια ή περισσότερες επιχειρήσεις της δεσπόζουσας θέσεώς τους εντός της κοινής αγοράς ή σημαντικού τμήματός της.»

Η υπό κρίση αναίρεση περιορίζεται στα χωρία της αποφάσεως του Πρωτοδικείου με τα οποία επιβεβαιώθηκαν τα συμπεράσματα της Επιτροπής ότι η Hilti κατείχε δεσπόζουσα θέση στην κοινή αγορά. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Hilti δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι, έστω και αν υποτεθεί ότι κατείχε μια τέτοια θέση, η διαπιστωθείσα με την απόφαση της Επιτροπής συμπεριφορά της ισοδυναμεί με κατάχρηση. Ούτε άλλωστε η Hilti αμφισβητεί τώρα το ότι η εν λόγω συμπεριφορά μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών.

5. Η προβαλλόμενη από την Επιτροπή καταχρηστική συμπεριφορά συνίστατο στην εκ μέρους της Hilti χρησιμοποίηση της ισχύος που διέθετε στην αγορά ως παραγωγός πιστολιών καρφίδων, δεσμίδων φυσιγγίων και καρφιών κατά τέτοιο τρόπο ώστε να παρεμποδίζει την είσοδο και τη διείσδυση στην αγορά καρφιών των ανεξαρτήτων παραγωγών καρφιών ή να ζημιώνει κατ' άλλον τρόπο τις δραστηριότητές τους. Ωστόσο, μια τέτοια συμπεριφορά έρχεται σε αντίθεση με το άρθρο 86 μόνο αν πράγματι η Hilti κατείχε δεσπόζουσα θέση σε μια τουλάχιστον από τις σχετικές αγορές.

6. Προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη δεσπόζουσας κατά την έννοια του άρθρου 86 θέσεως, είναι ανάγκη να προσδιοριστεί η σχετική αγορά ή αγορές όπου υφίσταται τέτοια δεσπόζουσα θέση. Όπως το Δικαστήριο έχει κρίνει με την απόφασή του στην υπόθεση Continental Can [3], στη σκέψη 32:

«Κατά την εκτίμηση της δεσπόζουσας θέσεως [της προσφεύγουσας] (...) η οριοθέτηση της σχετικής αγοράς έχει ουσιώδη σημασία, επειδή οι δυνατότητες

3 — Υπόθεση 6/72, Europemballage και Continental Can κατά Επιτροπής (ECR 1973, σ. 215). Βλ. επίσης την απόφαση στην υπόθεση 31/80, L'Oréal κατά De Nieuwe AMCK (ECR 1980, σ. 3775, σκέψη 25), και την απόφαση στην υπόθεση C-62/86, AKZO κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-3359, σκέψη 51).

ανταγωνισμού μπορούν να κριθούν μόνο βάσει των χαρακτηριστικών των οικείων προϊόντων, δυνάμει των οποίων τα προϊόντα αυτά θα ήταν ιδιαίτερα κατάλληλα για την ικανοποίηση των παγίων αναγκών και θα μπορούσαν δύσκολα να αντικατασταθούν από άλλα.»

Επιπλέον, για μια τέτοια εκτίμηση, πρέπει να εξετασθεί όχι μόνο το όλο φάσμα των σχετικών προϊόντων (η αγορά των οικείων προϊόντων) αλλά επίσης η γεωγραφική έκταση της αγοράς. Κατά τους ισχυρισμούς της Hilti, η απόφαση της Επιτροπής είναι εσφαλμένη όσον αφορά τον προσδιορισμό των αγορών των οικείων προϊόντων και, τώρα, η Hilti ασκεί αναίρεση κατά των χωρίων της αποφάσεως του Πρωτοδικείου με τα οποία επιβεβαιώνεται ο εκ μέρους της Επιτροπής προσδιορισμός εκείνων των αγορών. Ωστόσο, η αναιρεσείουσα δεν αμφισβητεί τώρα τον εκ μέρους της Επιτροπής προσδιορισμό της σχετικής γεωγραφικής αγοράς.

7. Με την απόφασή της, η Επιτροπή προσδιόρισε τρεις διαφορετικές αγορές των οικείων προϊόντων επί των οποίων διαπίστωσε την ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως της Hilti: την αγορά πιστολιών καρφίδων και τις αγορές δεσμίδων φυσιγγίων και καρφιών για τη χρήση των πιστολιών. Σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 74 της αποφάσεως, η Hilti εκμεταλλεύθηκε καταχρηστικώς τη δεσπόζουσα θέση της στις αγορές εκείνες προκειμένου να εμποδίσει τον de facto ανταγωνισμό των νεοεισελθόντων στην αγορά καρφιών.

8. Η οριοθέτηση της αγοράς του οικείου προϊόντος, προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη δεσπόζουσας κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης θέσεως αποτελεί περίπλοκη εργασία συνεπαγόμενη τόσο διαπιστώσεις γεγονότων όσο και την εκτίμηση των γεγονότων αυτών υπό το φως οικονομικών αρχών και νομικών κριτηρίων [4]. Στο πλαίσιο μιας αναιρέσεως κατά αποφάσεως του Πρωτοδικείου, που έχει ασκηθεί σύμφωνα με το άρθρο 168 Α, παράγραφος 1, της Συνθήκης, το Δικαστήριο οφείλει βεβαίως να περιοριστεί στην εξέταση των νομικών ζητημάτων. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Οργανισμού του Δικαστηρίου ορίζει ότι:

«Η αίτηση αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου περιορίζεται σε νομικά ζητήματα. Ως λόγοι αναιρέσεως επιτρέπεται

4 — Βλ., ειδικότερα, την ανάλυση του Whish στον *Competition Law* (δεύτερη έκδοση, Λονδίνο 1989, σ. 278 έως 287).

να προβληθούν αναρμοδιότητα του Πρωτοδικείου, πλημμέλειες κατά την ενώπιόν του διαδικασία που θίγουν τα συμφέροντα του αναιρεσείοντος και παραβίαση του κοινοτικού δικαίου από το Πρωτοδικείο.»

9. Μολονότι είναι σαφές ότι ο περιορισμός αυτός ισχύει για όλες τις αναιρέσεις που ασκούνται ενώπιον του Δικαστηρίου κατά αποφάσεων του Πρωτοδικείου, στην περίπτωση αναιρέσεων σε υποθέσεις ανταγωνισμού, αναιρέσεων που έχουν ως αντικείμενο τη διαπίστωση στις αποφάσεις της Επιτροπής παραβάσεως των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης [5], είναι δυνατό να ασκούν επιρροή ειδικοί παράγοντες. Ειδικότερα, πρέπει να σημειωθεί ότι σε τέτοιες υποθέσεις το ίδιο το Πρωτοδικείο έχει καθήκον να ελέγξει τη νομιμότητα μιας αποφάσεως της Επιτροπής η οποία στηρίζεται, αφενός, επί διαπιστώσεως γεγονότων και, αφετέρου, επί μιας πιθανώς περίπλοκης οικονομικής εκτιμήσεως. Ζητήματα τέτοια όπως αυτά που έχουν ανακύψει στην υπό κρίση υπόθεση, σχετικά με την οριοθέτηση της σχετικής αγοράς και την ύπαρξη δεσπόζουσας σ' αυτή θέσεως απαιτούν την εφαρμογή κριτηρίων ως προς τα οποία οι οικονομολόγοι είναι δυνατό να διαφωνούν. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο δικαστικός έλεγχος τέτοιων ζητημάτων είναι περισσότερο περιορισμένος απ' ό, τι συμβαίνει όσον αφορά καθαρώς πραγματικά ζητήματα. Η ακρίβεια των πραγματικών περιστατικών επί των οποίων στηρίζεται η Επιτροπή μπορεί πάντοτε να ελέγχεται από το Πρωτοδικείο, ενώ ο έλεγχος του δικαστηρίου αυτού όσον αφορά ζητήματα οικονομικής εκτιμήσεως περιορίζεται συνήθως στη διαπίστωση του εάν η Επιτροπή έχει υποπέσει σε καταφανή πλάνη εκτιμήσεως ή έχει διαπράξει κατάχρηση εξουσίας [6]. Επομένως, όπως θα καταδειχθεί κατωτέρω, το πρόβλημα συνίσταται στο ζήτημα σε ποιά έκταση η εκ μέρους του Πρωτοδικείου εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών μπορεί να ελέγχεται, αυτή καθεαυτή, από το Δικαστήριο [7].

10. Η υφιστάμενη αρμοδιότητα σε θέματα ανταγωνισμού, η οποία ασκούνταν αρχικώς, κατ' εφαρμογήν των άρθρων 173 και 175 της Συνθήκης, από το Δικαστήριο, ανετέθη στο Πρωτοδικείο με την απόφαση του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1988 περί ιδρύσεως πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [8]. Από το προοίμιο της αποφάσεως αυτής σαφώς προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο ιδρύθηκε προκειμένου να ανατεθεί σ' αυτό, και όχι στο Δικαστήριο, το έργο της εξετάσεως περιπλόκων πραγματικών ζητημάτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, στην απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 1988 αναφέρεται, πρώτον, ότι το άρθρο 168 Α της Συνθήκης εξουσιοδοτεί το Συμβούλιο να προσαρτήσει στο Δικαστήριο ένα πρωτοβάθμιο δικαστήριο

5 — Όσον αφορά την εφαρμογή του περιορισμού στις αναιρέσεις στο πλαίσιο υπαλληλικών υποθέσεων, βλ., π. χ., τις αποφάσεις C-115/90, Turner κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-1423), C-283/90 P, Vidrányi κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-4339), C-107/90 P, Hochbaum κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. I-157), και C-18/91 P, V κατά Κοινοβουλίου (Συλλογή 1992, σ. I-3997).

6 — Βλ. υπόθεση 42/84, Remia κατά Επιτροπής, Συλλογή 1985, σ. 2545, σκέψη 34.

7 — Βλ. κατωτέρω, παραγράφους 46 έως 49.

8 — Απόφαση του Συμβουλίου 88/591/ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, Ευρατόμ, ΕΕ 1988, L 319, σ. 1.

«με σημαντική δικαιοδοσία». Περαιτέρω ορίζει ότι «για τις προσφυγές που απαιτούν εμπεριστατωμένη έρευνα πολύπλοκων πραγματικών περιστατικών, η θέσπιση δύο βαθμών δικαιοδοσίας μπορεί να βελτιώσει τη δικαστική προστασία των πολιτών». και προβλέπει ότι «για να διατηρηθεί η ποιότητα και η αποτελεσματικότητα της δικαστικής προστασίας στην κοινοτική έννομη τάξη, πρέπει να διευκολυνθεί το Δικαστήριο να συγκεντρώσει τη δραστηριότητά του στο κύριο έργο του, που συνίσταται στη διαφύλαξη της ενότητας της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου». Τέλος, στο εν λόγω προοίμιο δηλώνεται ότι είναι ανάγκη «να μεταβιβαστεί στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο η αρμοδιότητα εκδικάσεως σε πρώτο βαθμό ορισμένων κατηγοριών προσφυγών που απαιτούν συχνά την εξέταση περίπλοκων πραγματικών περιστατικών», περιλαμβανομένων των προσφυγών που ασκούνται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα σε θέματα ανταγωνισμού. Στην απόφαση του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 1993 [9] επαναλαμβάνονται μερικές από τις σκέψεις αυτές όσον αφορά τη μεταφορά στο Πρωτοδικείο, στις περισσότερες των περιπτώσεων με ισχύ από την 1η Αυγούστου 1993 [10], και άλλων κατηγοριών προσφυγών ασκουμένων από φυσικά ή νομικά πρόσωπα.

11. Όπως ο εκπρόσωπος της Επιτροπής ισχυρίστηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, είναι σαφές ότι πρόθεση δεν ήταν απλώς να καταστεί το Πρωτοδικείο ένα ενδιάμεσο μεταξύ της Επιτροπής και του Δικαστηρίου δικαιοδοτικό όργανο, αλλά μάλλον να ανατεθεί σ' αυτό σημαντικό μέρος των αρμοδιοτήτων του Δικαστηρίου. Κατ' αυτόν τον τρόπο, έχει σημασία το γεγονός ότι στο άρθρο 3 της αποφάσεως της 24ης Οκτωβρίου 1988 γίνεται λόγος για «άσκηση» από το Πρωτοδικείο της δικαιοδοσίας που παρέχεται στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων από τις Συνθήκες και ότι, το προοίμιο αναφέρεται, όπως έχω ήδη πει, σε μια «προσάρτηση» δικαιοδοσίας στο Πρωτοδικείο.

12. Κατόπιν των ανωτέρω, φρονώ ότι, τουλάχιστον σε υποθέσεις ανταγωνισμού, πρέπει να ερμηνεύεται στενώς η απαίτηση του άρθρου 51 του Οργανισμού κατά την οποία η έφεση [αναίρεση] ενώπιον του Δικαστηρίου περιορίζεται σε νομικά ζητήματα. Επομένως, ας μου επιτραπεί τώρα, πάνω σ' αυτή τη βάση, να εξετάσω τους διαφόρους λόγους που προτείνει η Hilti προς στήριξη της αναιρέσεώς της.

Οι προβαλλόμενοι από τη Hilti λόγοι προς στήριξη της αναιρέσεώς της

13. Προς στήριξη της αναιρέσεώς της η Hilti επικαλείται επτά λόγους, οι οποίοι συνοψίζονται ως εξής:

1) Στις σκέψεις 66 και 67 της αποφάσεώς του, το Πρωτοδικείο κακώς συνάγει

9 — Απόφαση του Συμβουλίου 93/350/Ευρατόμ, ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, ΕΕ 1993 L 144, σ. 21.

10 — Όσον αφορά τις υποθέσεις ντάμπινγκ και επιδοτήσεων, η θέση σε ισχύ της αποφάσεως μετατίθεται σε ημερομηνία που θα καθορίσει το Συμβούλιο αποφασίζοντας ομόφωνα: βλ. άρθρο 3.

την ύπαρξη χωριστών όσον αφορά τις δεσμίδες φυσιγγίων και τα καρφιά αγορών, από το γεγονός ότι από τη δεκαετία του 1960 υφίσταντο ανεξάρτητοι παραγωγοί καρφιών προοριζομένων να χρησιμοποιούνται στα πιστόλια καρφώματος, καθώς και από το γεγονός ότι οι δεσμίδες φυσιγγίων και τα καρφιά κατασκευάζονται ειδικώς και αγοράζονται από τους χρήστες, για ένα και μόνο τύπο πιστολιών. Το Πρωτοδικείο δεν εφήρμοσε το κατάλληλο κριτήριο που επιτρέπει τον προσδιορισμό της αγοράς των οικείων προϊόντων όσον αφορά ανταλλακτικά ή συστατικά στοιχεία και αγνόησε το ζήτημα της δυνατότητας υποκαταστάσεως όσον αφορά τη ζήτηση μεταξύ διαφορετικών συστημάτων στερεώσεως.

2) Στη σκέψη 69 της αποφάσεώς του, το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ αποτελούν αγορά οικείων προϊόντων χωρίς να προσδιορίσει τον αριθμό των περιπτώσεων κατά τις οποίες άλλα συστήματα στερεώσεως θα μπορούσαν να υποκαταστήσουν τα συστήματα ΣΣΛΠ.

3) Στις σκέψεις 70 και 71 της αποφάσεώς του, το Πρωτοδικείο κακώς δέχθηκε το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι άλλα συστήματα στερεώσεως δεν ήταν ευχερώς εναλλάξιμα με τα συστήματα ΣΣΛΠ, μολονότι το συμπέρασμα αυτό βασιζόταν αποκλειστικά σε περιγραφή των διαφόρων χαρακτηριστικών των εν λόγω προϊόντων και ήταν, ως εκ τούτου, ανεπαρκώς αιτιολογημένο.

4) Ομοίως, στη σκέψη 71 της αποφάσεώς του, το Πρωτοδικείο κακώς υιοθέτησε το συμπέρασμα της μη εναλλαξιμότητας το οποίο στηριζόταν στην επί μακρό χρονικό διάστημα συνύπαρξη διαφόρων μεθόδων στερεώσεως.

5) Απορρίπτοντας, με την αιτιολογική σκέψη 74 της αποφάσεώς του, τα αποδεικτικά στοιχεία που είχαν προσκομισθεί από τη Hilti προκειμένου να καταδειχθεί η εναλλαξιμότητα που υφίστατο μεταξύ των διαφόρων συστημάτων στερεώσεως, το Πρωτοδικείο κακώς ερμήνευσε το νομικό ζήτημα του βάρους αποδείξεως.

6) Στις σκέψεις 73 και 76 της αποφάσεώς του, το Πρωτοδικείο κακώς κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι διαπιστώσεις της Επιτροπής ενισχύονταν, ή τουλάχιστον δεν αναιρούνταν, από ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία που είχε προσκομίσει η Hilti, συγκεκριμένα την έκθεση κάποιου Yarrow, μια μελέτη καταρτισθείσα από ένα Ινστιτούτο γνωστό ως Rosslyn Research και μια οικονομετρική ανάλυση του καθηγητή Albach.

7) Το Πρωτοδικείο παρέλειψε να λάβει υπόψη όλα τα ασκούντα επιρροή αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε η Hilti.

14. Στη συνέχεια των προτάσεών μου, θα εξετάσω με τη σειρά αυτούς τους επτά λόγους που έχουν προβληθεί προς στήριξη της αναιρέσεως. Ωστόσο, πρέπει να παρατηρηθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τα τιθέμενα με κάθε συγκεκριμένο λόγο ζητήματα αλληλοεπικαλύπτονται με αποτέλεσμα οι λόγοι να μην μπορούν πάντοτε να εξεταστούν χωριστά.

Ο πρώτος λόγος αναιρέσεως

15. Ο πρώτος λόγος που προβάλλεται προς στήριξη της αναιρέσεως αφορά το ζήτημα αν μπορεί να υποστηριχθεί ότι υφίστανται διαφορετικές αγορές για τις δεσμίδες φυσιγγίων και τα καρφιά που χρησιμοποιούνται για τα πιστόλια της Hilti ή αν τα πιστόλια και τα αναλώσιμά τους στοιχεία πρέπει να θεωρηθούν ως αποτελούντα ένα αδιαίρετο σύνολο. Η Hilti ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο παρέλειψε να εφαρμόσει τον κανόνα σχετικά με τον καθορισμό του αν υφίσταται χωριστή αγορά για την προσφορά εξαρτημάτων ενός προϊόντος, κανόνα ο οποίος, όπως διατείνεται η Hilti, έχει καθιερωθεί από το Δικαστήριο με την απόφασή του Hugin [11]. Φυσικά είναι σαφές ότι ο ισχυρισμός σχετικά με το αν ένας κανόνας δικαίου αγνοήθηκε ή ερμηνεύθηκε κακώς θέτει ένα νομικό ζήτημα το οποίο μπορεί να εξετασθεί στο πλαίσιο αναιρέσεως ενώπιον του Δικαστηρίου.

11 — Υπόθεση 22/78, Hugin κατά Επιτροπής, ECR 1979, σ. 1869.

16. Η υπόθεση Hugin είχε ως αντικείμενο την εκ μέρους της Hugin Cash Registers Ltd άρνηση να προμηθεύσει ανταλλακτικά για τις ταμειακές της μηχανές σε μια άλλη επιχείρηση, τη Liptons. Η Hilti αναφέρεται ειδικότερα στη σκέψη 5 της αποφάσεως Hugin όπου το Δικαστήριο έκρινε:

«Για να λυθεί αυτή η διαφορά, πρέπει, πρώτον, να καθοριστεί η αγορά για την οποία πρόκειται (...) Το ζήτημα είναι, επομένως, αν η προμήθεια ανταλλακτικών συνιστά ειδική αγορά ή αν αποτελεί τμήμα ευρύτερης αγοράς. Για να δοθεί απάντηση σ' αυτό το ερώτημα, πρέπει να καθοριστεί η κατηγορία των πελατών που ζητούν αυτά τα ανταλλακτικά.»

Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υφίστατο χωριστή αγορά ανταλλακτικών διότι υπήρχαν ανεξάρτητες επιχειρήσεις, ειδικευμένες στη συντήρηση και την επισκευή ταμειακών μηχανών καθώς και στην πώληση και αποκατάσταση μεταχειρισμένων μηχανών, που οι ίδιες είχαν ανάγκη ανταλλακτικών, καθώς τέτοιες επιχειρήσεις αποτελούσαν κατηγορία χωριστή από αυτή των αγοραστών μηχανών: βλ. σκέψη 7 της αποφάσεως Hugin. Κατά την άποψη της

Hilti, η συλλογιστική του Δικαστηρίου στην υπόθεση Hugin καταδεικνύει ότι τα καρφιά μπορούν να θεωρηθούν ως αποτελούντα προϊόντα αγοράς διαφορετικής από αυτήν των πιστολιών καρφιών για τα οποία χρησιμοποιούνται μόνο αν έχει διαπιστωθεί ότι οι αγοραστές τέτοιων καρφιών είναι διαφορετικοί από τους αγοραστές των πιστολιών.

17. Ωστόσο, η γνώμη μου είναι ότι η υπόθεση Hugin δεν δικαιολογεί τέτοιο συμπέρασμα. Στην υπόθεση εκείνη ήταν ανάγκη να εξεταστεί η κατηγορία πελατών που είχαν ανάγκη ανταλλακτικών λόγω των ιδιαιτέρων περιστάσεων της υποθέσεως. Πρώτον, η Hugin είχε το μονοπώλιο του εφοδιασμού στα εν λόγω ανταλλακτικά. Επιπλέον, τα ανταλλακτικά απαιτούσαν τις υπηρεσίες ειδικευμένου τεχνικού για την τοποθέτησή τους και η αξία τους είχε μικρή σημασία σε σχέση με το κόστος της συντηρήσεως και των επισκευών: επομένως, οι χρήστες των ταμειακών μηχανών δεν εμφανίζονταν στην αγορά ως αγοραστές εξαρτημάτων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αν οι μόνοι πελάτες τέτοιων ανταλλακτικών ήταν οι ίδιοι οι αγοραστές ταμειακών μηχανών, είναι σαφές ότι δεν υφίστατο αγορά ανταλλακτικών χωριστή από την αγορά των μηχανών αυτών και την αγορά της παροχής των υπηρεσιών συντηρήσεως και επιδιορθώσεως των μηχανών: βλ. τη σκέψη 6 της αποφάσεως του Δικαστηρίου.

18. Εντούτοις, όπως τονίζουν τόσο η Bauco όσο και η Επιτροπή, η απόφαση Hugin δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως θεσπίζουσα κάποιον κανόνα κατά τον οποίο για να υφίσταται χωριστή αγορά ανταλλακτικών ή άλλων συστατικών στοιχείων, οι αγοραστές των ανταλλακτικών αυτών πρέπει να είναι διαφορετικοί από τους αγοραστές του εξοπλισμού για τον οποίο προορίζονται τα σχετικά εξαρτήματα. Αντί να θεσπίσει τέτοιον κανόνα, το Δικαστήριο, στην απόφαση Hugin, μάλλον έκρινε απλώς αν, υπό τις ιδιαίτερες περιστάσεις της υποθέσεως εκείνης, υφίστατο αγορά οικείου προϊόντος όσον αφορά τα ανταλλακτικά. Πράγματι, η υπό κρίση υπόθεση διαφέρει σαφώς της Hugin. Τα στοιχεία που αγοράζονται για να χρησιμοποιηθούν στα πιστόλια καρφώματος της Hilti δεν αποτελούν εξαρτήματα απαιτούντα τις υπηρεσίες ειδικευμένου τεχνικού αλλά μάλλον προϊόντα αναλώσιμα για τα πιστόλια τα οποία προορίζονται να χρησιμοποιηθούν από οποιοδήποτε πρόσωπο ικανό να θέσει σε λειτουργία το πιστόλι. Επιπλέον, τέτοια αναλώσιμα προϊόντα προμηθεύουν όχι μόνο η ίδια η Hilti αλλά και ανεξάρτητοι παραγωγοί οι οποίοι κατασκευάζουν καρφιά για να χρησιμοποιούνται στα πιστόλια της Hilti. Όπως το Πρωτοδικείο παρατηρεί στη σκέψη 67 της αποφάσεώς του, το γεγονός αυτό αποτελεί από μόνο του σοβαρή ένδειξη για την ύπαρξη ειδικής αγοράς καρφιών. Έτσι, αντίθετα με την κατάσταση που επικρατούσε στην υπόθεση Hugin, οι χρήστες πιστολιών συμμετέχουν κατά τρόπο άμεσο στην αγορά ως αγοραστές καρφιών και στερείται οποιασδήποτε συνέπειας το γεγονός ότι οι αγοραστές καρφιών δεν αποτελούν ομάδα χωριστή από τους αγοραστές πιστολιών.

19. Είναι αληθές ότι προκειμένου να προσδιορισθούν οι αγορές καρφιών και δεσμίδων φυσιγγίων ως σχετικές αγορές

στις οποίες η Hilti κατέχει δεσπόζουσα θέση, είναι ανάγκη να εξετασθεί η θέση της Hilti στις αγορές που συνδέονται στενώς με τις αγορές δεσμίδων φυσιγγίων και καρφιών. Όπως προανέφερα, η Επιτροπή, με την απόφασή της, προσδιόρισε την αγορά πιστολιών καρφώματος ως αγορά οικείων προϊόντων στην οποία η Hilti κατείχε επίσης δεσπόζουσα θέση. Αν η Hilti δεσπόζει μιας τέτοιας αγοράς, είναι σαφές ότι τούτο δεν μπορεί παρά να συντελεί και στην ενίσχυση της θέσεώς της στις αγορές συστατικών στοιχείων όπως οι δεσμίδες φυσιγγίων και τα καρφιά. Αντιστρόφως, η θέση της Hilti στις τελευταίες αγορές θα είναι ασθενέστερη αν τα συστήματα ΣΣΛΠ ανταγωνίζονται συστήματα που δεν είναι ΣΣΛΠ σε μια μεγαλύτερη αγορά, περιλαμβάνουσα τους δύο τύπους συστημάτων, αγορά στην οποία η Hilti δεν δεσπόζει.

20. Επομένως, τίθεται το ζήτημα αν τα συστήματα ΣΣΛΠ πράγματι αποτελούν αγορά των οικείων προϊόντων στην οποία η Hilti κατέχει δεσπόζουσα θέση, αγορά η οποία είναι διαφορετική απ' αυτή των συστημάτων στερεώσεως θεωρούμενη συνολικώς. Τούτο μπορεί να μη συμβαίνει αν υφίσταται σε σημαντικό βαθμό δυνατότητα υποκαταστάσεως μεταξύ των διαφόρων συστημάτων. Κατά συνέπεια, με τον πρώτο λόγο της αναιρέσεώς της, η Hilti θέτει επίσης το ζήτημα της δυνατότητας υποκαταστάσεως μεταξύ των διαφόρων συστημάτων στερεώσεως. Ωστόσο, εφόσον και άλλοι από τους λόγους αναιρέσεως της Hilti θέτουν το ίδιο πρόβλημα, συγκεκριμένα ο δεύτερος, τρίτος, τέταρτος και πέμπτος λόγος, θα ασχοληθώ με το πρόβλημα κατά την εξέταση των λόγων αυτών.

Ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως

21. Όπως έχω προαναφέρει, η Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Hilti κατείχε δεσπόζουσα θέση στις αγορές καρφιών και δεσμίδων φυσιγγίων καθώς και στην αγορά πιστολιών καρφώματος. Η Hilti δεν αμφισβητεί τώρα το συμπέρασμα της Επιτροπής ως προς το σημαντικό της τμήμα στην αγορά καρφιών, δεσμίδων φυσιγγίων και πιστολιών καρφώματος καθώς και τα άλλα πλεονεκτήματα, όπως η προστασία του διπλώματός της ευρεσιτεχνίας και το καλώς οργανωμένο σύστημα διανομής, πράγμα που κατά την άποψη της Επιτροπής χρησίμευσε για τη διατήρηση και την ενίσχυση της θέσεώς της στις αγορές αυτές.

22. Ωστόσο, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως, πρέπει να καταδειχθεί ότι η οικεία επιχείρηση απολαύει μιας θέσεως οικονομικής ισχύος, «πράγμα που της επιτρέπει να εμποδίζει τη διατήρηση αποτελεσματικού ανταγωνισμού στη σχετική αγορά και της προσφέρει, σε σημαντικό βαθμό, τη δυνατότητα ανεξάρτητης, έναντι των ανταγωνιστών της, των πελατών της και τελικά των καταναλωτών, συμπεριφοράς» [12]. Όπως έχω ήδη μνημονεύσει, η Hilti υποστηρίζει ότι η δυνατότητά της να ενεργεί κατά τρόπο ανεξάρτητο στην αγορά καρφιών επηρεάστηκε από το γεγονός ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης αγοράς, αυτής, γενικώς, των συστημάτων στερεώσεως. Κατ' αυτόν τον

12 — Υπόθεση 27/76, United Brands κατά Επιτροπής, ECR 1978, σ. 207, σκέψη 65.

τρόπο, έστω και αν τα καρφιά, οι δεσμίδες φυσιγγίων και τα πιστόλια καρφώματος θεωρηθούν ως διαφορετικές αγορές, είναι δυνατό να μην αποτελούν «σχετικές αγορές» όσον αφορά τη διαπίστωση της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως, εφόσον οι χρήστες των πιστολιών καρφώματος της Hilti μπορούν να επιλέγουν την επιστροφή τους προς άλλα συστήματα στερεώσεως τα οποία δεν απαιτούν την αγορά δεσμίδων φυσιγγίων ή καρφιών. Η Hilti διατείνεται ότι η Επιτροπή παραλείποντας να λάβει υπόψη τον υψηλό βαθμό μιας τέτοιας «δυνατότητας υποκαταστάσεως» όσον αφορά τη ζήτηση μεταξύ των διαφόρων συστημάτων, πλανήθηκε όσον αφορά τον ορισμό της των αγορών σχετικών προϊόντων.

23. Έτσι, η Hilti ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη επικυρώνοντας το συμπέρασμα της Επιτροπής ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ και τα άλλα συστήματα στερεώσεως δεν μπορούν ευχερώς να υποκαθιστούν το ένα τα άλλα. Στους διάφορους λόγους της αναιρέσεώς της, η Hilti προβάλλει ορισμένα επιχειρήματα όσον αφορά αυτό το ζήτημα της δυνατότητας υποκαταστάσεως.

24. Πρώτον, με τον δεύτερο λόγο της αναιρέσεως η Hilti διατείνεται ότι το Πρωτοδικείο παρέλειψε να προβεί σε οποιαδήποτε διαπίστωση σχετικά με τον αριθμό των περιπτώσεων όπου τα συστήματα ΣΣΛΠ δεν μπορούν ευχερώς να αντικαθίστανται από άλλον τύπο συστήματος στερεώσεως. Συγκεκριμένα, η Hilti αναφέρεται στη διαπίστωση του Πρωτοδικείου, στην παράγραφο 69 της αποφάσεως, κατά την οποία:

«Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ΣΣΛΠ, όπως απαριθμούνται στην παράγραφο 62 της αποφάσεως, μπορούν να είναι χαρακτηριστικά της επιλογής σε ορισμένες περιπτώσεις».

Η Hilti υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο, παραλείποντας να διαπιστώσει ότι τέτοιες περιπτώσεις ξεπερνούν τον αριθμό των ολίγων ή ακόμα ξεπερνούν έναν ασήμαντο αριθμό, δεν δικαιούται να συναγάγει εξ αυτού το συμπέρασμα ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ και τα άλλα συστήματα στερεώσεως δεν είναι μεταξύ τους εναλλάξιμα.

25. Ωστόσο, θα έλεγε κανείς ότι μια τέτοια επιχειρηματολογία έρχεται σε αντίθεση με το γράμμα της ίδιας σκέψεως 69 σύμφωνα με την οποία:

«(...) Από τη δικογραφία προκύπτει πράγματι ότι σε *πολλές περιπτώσεις* δεν υπάρχει ρεαλιστική εναλλακτική λύση ούτε για τον ειδικευμένο εργάτη που επιτελεί εργασία σε εργοτάξιο ούτε για τον τεχνικό που καλείται να προσδιορίσει εκ των προτέρων τις μεθόδους στερεώσεως που θα χρησιμοποιηθούν σε ορισμένη περίπτωση.» (η υπογράμμιση δική μου)

Επιπλέον, στη σκέψη 71 της αποφάσεώς του, σχετικά με τις διαπιστώσεις της Επιτροπής, το Πρωτοδικείο αποφαίνεται:

«(...) δεν αφήνουν καμιά σοβαρή αμφιβολία ως προς το ότι υφίστανται στην πράξη *διαφορετικές περιπτώσεις*, ορισμένες από τις οποίες ευνοούν εκ φύσεως τη χρήση συστήματος στερεώσεως που λειτουργεί με πυρίτιδα, ενώ άλλες ευνοούν τη χρήση ενός ή περισσοτέρων από τα άλλα συστήματα στερεώσεως». (η υπογράμμιση δική μου)

Νομίζω ότι από τα χωρία αυτά καταφαίνεται ότι το Πρωτοδικείο προέβη στην πραγματική διαπίστωση ότι είναι σημαντικός ο αριθμός των περιπτώσεων όπου υφίσταται μικρή και μόνο δυνατότητα υποκαταστάσεως όσον αφορά τη ζήτηση μεταξύ των διαφόρων συστημάτων. Κατόπιν τούτου, ο ισχυρισμός που προβάλλει η Hilti με τον δεύτερό της λόγο αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Ο τρίτος και τέταρτος λόγος αναιρέσεως

26. Το Πρωτοδικείο στήριξε το συμπέρασμά του ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ και τα άλλα συστήματα στερεώσεως δεν αποτελούν μέρος της ιδίας αγοράς οικείων προϊόντων στην εξέταση των εξής αποδεικτικών στοιχείων: (i) τα διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά των οικείων προϊόντων όπως περιγράφονται από την Επιτροπή· (ii) τη συνύπαρξη διαφορετικών συστημάτων στερεώσεως στην αγορά επί μακρό χρονικό διάστημα· (iii) την έκθεση πραγματογνωμοσύνης του Yarrow και (iv) τη μελέτη του ινστιτούτου Rosslyn Research. Επιπλέον, το Πρωτοδικείο εξέτασε και απέρριψε τα συμπεράσματα της οικονομετρικής αναλύσεως του καθηγητή Albach.

27. Με τον τρίτο της λόγο αναιρέσεως, η Hilti ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο πλανήθηκε, στις σκέψεις 70 και 71 της αποφάσεώς του, στηρίζοντας τα συμπεράσματά του σχετικά με την αγορά των σχετικών προϊόντων αποκλειστικά στις διαφορές μεταξύ των χαρακτηριστικών των εν λόγω συστημάτων στερεώσεως. Ομοίως, με τον τέταρτό της λόγο αναιρέσεως, η Hilti διατείνεται ότι το Πρωτοδικείο, στη σκέψη 71 της αποφάσεώς του, πλανήθηκε συνάγοντας από τη συνύπαρξη των συστημάτων ΣΣΛΠ και μη ΣΣΛΠ για μακρύ χρονικό διάστημα το συμπέρασμα ότι τα διάφορα συστήματα δεν ήταν εναλλάξιμα (και ως εκ τούτου, δεν αποτελούσαν μέρος της ίδιας αγοράς οικείων προϊόντων). Ωστόσο, νομίζω ότι με τα επιχειρήματα αυτά διαστρέφεται η συλλογιστική του Πρωτοδικείου. Όπως έχω αναφέρει, το Πρωτοδικείο κατέληξε στα συμπεράσματά του αναφορικά με την αγορά οικείων προϊόντων επί τη βάσει ορισμένων διαπιστώσεων οι οποίες πρέπει να εξεταστούν μαζί. Επομένως, θα ήταν λάθος να επικριθεί το Πρωτοδικείο διότι δήθεν

στήριξε τα συμπεράσματά του σε μια οποιαδήποτε από τις διαπιστώσεις θεωρούμενη μεμονωμένως.

28. Θα πρέπει ωστόσο να εξετασθεί το ζήτημα αν το Πρωτοδικείο, καταλήγοντας στα συμπεράσματά του, έλαβε υπόψη όλους τους ασκούντες επιρροή παράγοντες. Αν οι παράγοντες αυτοί δεν ελήφθησαν υπόψη, τότε το Πρωτοδικείο μη αιτιολογώντας επαρκώς τα συμπεράσματά του υπέπεσε σε νομική πλάνη. Είναι σαφές ότι η παράλειψη, στην προσπάθεια καταλήξεως σε κάποιο νομικό συμπέρασμα, να ληφθούν υπόψη ασκούντες επιρροή παράγοντες αποτελεί, αυτή καθεαυτή, νομική πλάνη, πράγμα που μπορεί να δικαιολογήσει την ακύρωση μιας δικαστικής αποφάσεως. Πρέπει να σημειωθεί ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, το Δικαστήριο δεν ελέγχει τις διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών στις οποίες καταλήγει το Πρωτοδικείο, αλλά μάλλον εξετάζει το ζήτημα αν το εν λόγω δικαιοδοτικό όργανο προέβη σε επαρκείς διαπιστώσεις προκειμένου να στηρίξει τα νομικά του συμπεράσματα. Επιπλέον, φρονώ ότι ο προσδιορισμός της αγοράς των σχετικών προϊόντων, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως αποτελών μάλλον νομικό συμπέρασμα παρά απλή διαπίστωση πραγματικού περιστατικού.

29. Με τον τρίτο της λόγο αναιρέσεως, η Hilti υποστηρίζει ότι η συλλογιστική στις σκέψεις 70 και 71 της αποφάσεως είναι αντίθετη προς τις καθιερωμένες αρχές του κοινοτικού δικαίου σχετικά με τον προσδιορισμό της σχετικής αγοράς. Ειδικότερα, η Hilti αναφέρεται στην απόφαση Michelin [13], όπου το Δικαστήριο έκρινε, στη σκέψη 37 της αποφάσεώς του:

«Όπως έχει επανειλημμένως επισημάνει το Δικαστήριο, (...) για την εξέταση της ενδεχομένως δεσπόζουσας θέσεως μιας επιχειρήσεως σε συγκεκριμένη αγορά, οι δυνατότητες ανταγωνισμού πρέπει να εκτιμηθούν στο πλαίσιο της αγοράς που περιλαμβάνει το σύνολο των προϊόντων, τα οποία βάσει των χαρακτηριστικών τους είναι ιδιαιτέρως ικανά να ικανοποιήσουν διαρκείς ανάγκες και μπορούν να εναλλαγούν με άλλα προϊόντα σε μικρό βαθμό. Πρέπει πάντως να παρατηρηθεί ότι ο προσδιορισμός της σχετικής αγοράς συνέβη για να διαπιστωθεί αν η ενδιαφερόμενη επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να παρεμποδίσει τη διατήρηση του πραγματικού ανταγωνισμού και να συμπεριφερθεί, σε σημαντικό βαθμό, ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές της, τους πελάτες της και τους καταναλωτές. Δεν είναι, επομένως δυνατόν για τον σκοπό αυτό να περιοριστεί η εξέταση μόνο στα αντικειμενικά χαρακτηριστικά των σχετικών προϊόντων, αλλά πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη οι συνθήκες ανταγωνισμού και η δομή της ζητήσεως της προσφοράς στην αγορά.»

Η Hilti διατείνεται ότι η Επιτροπή και το Πρωτοδικείο «δεν στηρίχθηκαν σε καμιά τέτοιου είδους αναγκαία διαπίστωση».

13 — Απόφαση 322/81, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3461.

30. Αντικείμενο στην υπόθεση Michelin ήταν η αγορά καινούργιων ελαστικών αντικαταστάσεως για φορτηγά, λεωφορεία κ.λπ. Η Michelin και η Επιτροπή ήταν σύμφωνες ως προς το ότι τα καινούργια ελαστικά *πρώτου εξοπλισμού* δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη. καθώς το Δικαστήριο παρατήρησε, στη σκέψη 38 της αποφάσεώς του:

«Λόγω της ιδιαίτερης δομής της ζητήσεως που χαρακτηρίζεται από τις απευθείας παραγγελίες των κατασκευαστών αυτοκινήτων, ο ανταγωνισμός ασκείται, στον τομέα αυτό, σύμφωνα με τελείως διαφορετικούς κανόνες και παράγοντες.»

Τούτο καταδεικνύει την αρχή ότι ακόμα και προϊόντα με ταυτόσημες ιδιότητες είναι δυνατό να θεωρηθούν ότι ανήκουν σε διαφορετικές αγορές όταν λαμβάνεται υπόψη η δομή της ζητήσεως. Όσον αφορά την αγορά ελαστικών *αντικαταστάσεως*, το Δικαστήριο έκανε τρεις παρατηρήσεις (βλ. σκέψεις 39 έως 41 της αποφάσεως): πρώτον, όσον αφορά τις απαιτήσεις των καταναλωτών, δεν υπάρχει καμιά εναλλαξιμότητα μεταξύ των ελαστικών για φορτηγά και των ελαστικών για επιβατηγά αυτοκίνητα και μικρά κλειστά εμπορικά οχήματα. δεύτερον, όσον αφορά τη δομή της ζητήσεως, οι αγοραστές ελαστικών για φορτηγά, οι οποίοι είναι ως επί το πλείστον επαγγελματίες, διακρίνονται από τον μέσο αγοραστή επιβατηγού αυτοκινήτου ή μικρού κλειστού εμπορικού οχήματος. και, τέλος:

«(...) δεν υφίσταται ελαστικότητα της προσφοράς μεταξύ των ελαστικών για φορτηγά και των ελαστικών για επιβατηγά αυτοκίνητα λόγω των σημαντικών διαφορών όσον αφορά την τεχνική παραγωγής και τις αναγκαίες προς τούτο εγκαταστάσεις και εξοπλισμό».

Με τον όρο «ελαστικότητα προσφοράς» νοείται ο βαθμός αντιδράσεως όσον αφορά την προσφορά ενός προϊόντος στις μεταβολές της τιμής του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ελαστικότητα προσφοράς μεταξύ δύο προϊόντων ισοδυναμεί με τη μέτρηση του βαθμού της δυνατότητας υποκαταστάσεως της προσφοράς μεταξύ αυτών, δηλαδή του βαθμού της δυνατότητας που έχουν οι κατασκευαστές ή οι προμηθευτές του πρώτου προϊόντος να μεταστραφούν προς την παραγωγή ή την προσφορά του δευτέρου. Η επιρροή που αυτή ασκεί όσον αφορά την κρίση περί της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως στην αγορά του οικείου προϊόντος είναι σαφής: ακόμα και όταν ένας παραγωγός διαθέτει μεγάλο μερίδιο στην αγορά αυτή, δεν μπορεί, όταν ορίζει τις τιμές του, να ενεργεί ανεξαρτήτως

των άλλων παραγωγών, αν μια τέτοια ενέργεια θα είχε ως συνέπεια την προσέλκυση στην αγορά άλλων προμηθευτών οι οποίοι θα μπορούσαν να μειώσουν την τιμή του οικείου προϊόντος. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα λίαν σημαντικό τμήμα αγοράς ισοδυναμεί, αυτό καθεαυτό, με εμπόδιο εισόδου, εφόσον μπορεί να καθίσταται δυσχερές για τους εναλλακτικούς προμηθευτές να ικανοποιούν ταχέως τη ζήτηση αυτών που θα επιθυμούσαν να εγκαταλείψουν την κατέχουσα το σημαντικότερο μερίδιο στη αγορά επιχείρηση [14].

31. Το Δικαστήριο έχει ειδικώς εξετάσει τη δομή της προσφοράς σε ορισμένες άλλες υποθέσεις, όπως στις υποθέσεις Hoffmann-La Roche [15], United Brands [16] και Continental Can [17]. Φυσικά είναι δυνατό να υπάρχουν περιπτώσεις όπου το ζήτημα αυτό δεν έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση ή όπου η απάντηση είναι προφανής, π.χ. όταν η προσφορά του οικείου προϊόντος ή η παροχή της σχετικής υπηρεσίας επιφυλάσσεται από την εθνική νομοθεσία σε συγκεκριμένη επιχείρηση. Υπό τέτοιες περιστάσεις είναι σαφές ότι δεν μπορούν να υπάρχουν εναλλακτικές πηγές εφοδιασμού που να επηρεάζουν τον ανταγωνισμό στην αγορά του προϊόντος [18]. Ωστόσο, υπό κανονικές συνθήκες, η δομή της προσφοράς είναι αυτή που ασκεί επιρροή όσον αφορά τη διαπίστωση της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως. Είναι αληθές ότι δεν ενδείκνυται πάντοτε να αντιμετωπίζεται αυτό το ζήτημα στο πλαίσιο του προσδιορισμού της σχετικής αγοράς. Καθώς φαίνεται το Δικαστήριο εξέτασε τη δομή της προσφοράς σε σχέση με το θέμα αυτό μόνο όταν εξέταζε ειδικώς την ελαστικότητα της προσφοράς μεταξύ διαφόρων προϊόντων. Αντιθέτως, τα εμπόδια γενικώς στην είσοδο ή την διείσδυση στην αγορά εξετάστηκαν στον τίτλο σχετικά με τη «θέση της επιχειρήσεως στην αγορά» ή την «δομή των σχετικών αγορών». [19]. Φαίνεται ωστόσο ότι το ζήτημα θα πρέπει συνήθως να εξετάζεται είτε σε σχέση με τον προσδιορισμό των σχετικών αγορών είτε σε σχέση με την ισχύ την οποία συνεπάγεται η θέση που κατέχει μια επιχείρηση στις αγορές αυτές.

32. Στη συνέχεια των προτάσεών μου, θα εξετάσω χωριστά το ζήτημα της ζητήσεως όσον αφορά τα συστήματα στερεώσεων από το ζήτημα της προσφοράς. Το Πρωτοδικείο κατέληξε σε ορισμένα συμπεράσματα όσον αφορά την αγορά θεωρούμενη υπό το πρίσμα της ζητήσεως ενώ το ζήτημα εδώ είναι αν, όπως διατείνεται η Hilti, το Πρωτοδικείο πλανήθηκε καταλήγοντας στα συμπεράσματα αυτά. Εντούτοις, σε σχέση με τη δομή της προσφοράς, δεν προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο έχει προβεί σε οποιαδήποτε δική του διαπίστωση.

14 — Βλ. την απόφαση 85/76, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, ECR 1979, σ. 461, σκέψη 41.

15 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 14· βλ. σκέψεις 33, 34 και 48 της αποφάσεως.

16 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 12· βλ. τη σκέψη 122 της αποφάσεως, όπου ωστόσο το ζήτημα εξετάστηκε υπό τον τίτλο που αφορούσε μάλλον τη *θέση* της United Brands στη σχετική αγορά παρά τον *ορισμό* της σχετικής αγοράς.

17 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 3· βλ. σκέψεις 33 έως 36 της αποφάσεως.

18 — Βλ. π.χ. την απόφαση 26/75, General Motors κατά Επιτροπής, ECR 1975, σ. 1367· την απόφαση 226/84, British Leyland κατά Επιτροπής, Συλλογή 1986, σ. 3263· την απόφαση C-41/90 Höfner και Elser, Συλλογή 1991, σ. I-1979.

19 — Βλ. ανωτέρω υποσημείωση 16 και βλ., επίσης, την υποσημείωση 14, σκέψεις 33 και 34 της αποφάσεως.

(1) Η ζήτηση όσον αφορά τα συστήματα στερεώσεως

33. Το Πρωτοδικείο στήριξε τα συμπεράσματά του σχετικά με τη ζήτηση όσον αφορά διάφορα συστήματα στερεώσεως επί δύο κυρίως πραγματικών διαπιστώσεων: την περιγραφή της Επιτροπής όσον αφορά τα διάφορα ποιοτικά χαρακτηριστικά των σχετικών προϊόντων και το γεγονός ότι τα διάφορα συστήματα στερεώσεως έχουν συνυπάρξει για σημαντικό διάστημα χρόνου. Όπως έχω ήδη προαναφέρει, με τον τρίτο της λόγο αναιρέσεως, η Hilti ισχυρίζεται ότι η διαπίστωση ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ έχουν ειδικά χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν από άλλα συστήματα δεν αρκεί, αυτό καθεαυτό, για να στηρίξει το συμπέρασμα που άντλησε η Επιτροπή, και το οποίο δέχθηκε το Πρωτοδικείο, ότι δηλαδή τα συστήματα δεν μπορούν να αλληλοϋποκαθίστανται. Ομοίως, με τον τέταρτο λόγο της αναιρέσεως, η Hilti διατείνεται ότι η διαπίστωση ότι τα διάφορα συστήματα συνυπήρξαν για μακρύ διάστημα χρόνου δεν δικαιολογεί, αυτή καθεαυτή, το συμπέρασμα ότι τα συστήματα δεν είναι μεταξύ τους εναλλάξιμα, συμπέρασμα ως προς το οποίο η Hilti υποστηρίζει ότι περιλαμβάνεται στη δεύτερη φράση της σκέψης 71 της αποφάσεως.

34. Είναι, ωστόσο, σαφές ότι η δεύτερη φράση της σκέψεως 71 πρέπει να νοηθεί στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας που εκτίθεται στις σκέψεις 69 έως 72. Στη σκέψη 70 αναφέρεται ότι η εκ μέρους της Επιτροπής περιγραφή, στην αιτιολογική σκέψη 62 της αποφάσεώς της, των ειδικών χαρακτηριστικών των συστημάτων ΣΣΛΠ είναι αρκούντως σαφής και πειστική ώστε να δικαιολογήσει τα συμπεράσματα που η Επιτροπή συνάγει από αυτά. Περαιτέρω, οι σκέψεις 71 και 72 της αποφάσεως του Πρωτοδικείου συνεχίζουν ως εξής:

«Οι διαπιστώσεις αυτές δεν αφήνουν καμιά σοβαρή αμφιβολία ως προς το ότι υφίστανται στην πράξη διαφορετικές περιπτώσεις, ορισμένες από τις οποίες ευνοούν εκ φύσεως τη χρήση συστήματος στερεώσεως που λειτουργεί με πυρίτιδα ενώ άλλες ευνοούν τη χρήση ενός ή περισσοτέρων από τα άλλα συστήματα στερεώσεως. Όπως παρατηρεί η Επιτροπή, το γεγονός ότι διάφορες μέθοδοι στερεώσεως εξακολουθούν, επί μακρά χρονικά διαστήματα, να ικανοποιούν η κάθε μια σημαντικό τμήμα της συνολικής ζητήσεως στον τομέα της στερεώσεως αποτελεί ένδειξη του ότι μόνο ασθενής σχέση υποκαταστάσεως υπάρχει μεταξύ των διαφόρων συστημάτων στερεώσεως.

Πρέπει να προστεθεί ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, η Επιτροπή δικαιολογημένα στήριξε τα συμπεράσματά της σε επιχειρήματα με τα οποία ελήφθησαν υπόψη τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των σχετικών προϊόντων».

Επομένως, προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο, όπως έχω ήδη επισημάνει, στήριξε το συμπέρασμά του σχετικά με τη δυνατότητα υποκαταστάσεως της ζητήσεως και στις δυο από τις ανωτέρω διαπιστώσεις, θεωρούμενες από κοινού, παρά σε κάθε μια θεωρούμενη χωριστά. Έτσι, το

Πρωτοδικείο δέχθηκε στη σκέψη 72 της αποφάσεώς του ότι «υπό τις συνθήκες αυτές» η Επιτροπή δικαιολογημένα στήριξε τα συμπεράσματά της στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των προϊόντων όταν στην έκφραση «οι συνθήκες αυτές» περιλαμβάνεται καταφανώς η συνύπαρξη επί μακρό διάστημα χρόνου διαφόρων συστημάτων στερεώσεως. Επομένως, αντίθεταπρος όσα υποστηρίζει η Hilti με τον τέταρτό της λόγο αναιρέσεως, το Πρωτοδικείο δεν στηρίχθηκε στη διαπίστωση μιας συνυπάρξεως λαμβανομένης υπόψη μεμονωμένως.

35. Εξάλλου, νομίζω ότι το Πρωτοδικείο εδικαιούτο να στηρίξει τα συμπεράσματά του σχετικά με τη ζήτηση στους δύο αυτούς παράγοντες θεωρούμενους από κοινού. Μολονότι, όπως έχω προαναφέρει, η Hilti επικρίνει τη συλλογιστική του Πρωτοδικείου αναφορικά με τη δυνατότητα υποκαταστάσεως σε σχέση με τη ζήτηση, δεν υποδεικνύει η ίδια οποιονδήποτε άλλον παράγοντα επηρεάζοντα τη ζήτηση των συστημάτων στερεώσεως ο οποίος θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη. Κατά συνέπεια, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να επικριθεί διότι δεν έλαβε υπόψη κάποιον ασκούντα επιρροή παράγοντα αναφορικά με τη δυνατότητα υποκαταστάσεως όσον αφορά τη ζήτηση ή οποιοδήποτε άλλο σχετικό με τη ζήτηση παράγοντα.

36. Υπενθυμίζω ότι επιπλέον των δύο προμνημονευθέντων παραγόντων, το Πρωτοδικείο έλαβε επίσης υπόψη ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία που είχε προσκομίσει η Hilti σχετικά με τη ζήτηση συστημάτων στερεώσεως, συγκεκριμένα την έκθεση πραγματογνωμοσύνης του Yarrow, τη μελέτη του ινστιτούτου Rosslyn Research και την οικονομετρική ανάλυση του καθηγητή Albach. Με τον πέμπτο και έκτο λόγο της αναιρέσεως, η Hilti προσπαθεί να καταδείξει ότι η εκ μέρους του Πρωτοδικείου αντιμετώπιση αυτών των πρόσθετων αποδεικτικών στοιχείων υπήρξε αντίθετη προς τις αρχές δικαίου ή καταφανώς πεπλανημένη όσον αφορά την αιτιολογία. Θα εξετάσω τα επιχειρήματα αυτά πιο κάτω. Πρέπει ωστόσο να εξεταστεί πρώτον το ζήτημα αν το Πρωτοδικείο παρέλειψε να ασχοληθεί με ένα ασκούν επιρροή θέμα σχετικά με την προσφορά συστημάτων στερεώσεως.

(2) *Η δομή της προσφοράς*

37. Αντίθετα με την κρίση του όσον αφορά τη ζήτηση, το Πρωτοδικείο δεν φαίνεται να κατέληξε σε κάποια διαπίστωση όσον αφορά το ζήτημα της δυνατότητας υποκαταστάσεως ως προς την προσφορά μεταξύ των διαφόρων συστημάτων στερεώσεως, έστω και αν το πρόβλημα αυτό δεν είχε τεθεί ενώπιόν του. Είναι ακριβές ότι με την απόφαση του Πρωτοδικείου συνοψίζονται τα επιχειρήματα των διαδίκων σχετικά με το ζήτημα της δυνατότητας υποκαταστάσεως όσον αφορά την προσφορά· ωστόσο, το ίδιο το Πρωτοδικείο δεν εξέφρασε οποιαδήποτε κρίση ως προς το ζήτημα αυτό. Τα μόνα σημεία όπου η απόφαση θίγει τη δομή της προσφοράς σε σχέση με οποιαδήποτε από

τις σχετικές αγορές εντοπίζονται στις σκέψεις 66 και 67: όμως, οι σκέψεις αυτές δεν αφορούν το πρόβλημα αν τα συστήματα ΣΣΛΠ αποτελούν τη σχετική αγορά των προϊόντων αλλά το όλως διαφορετικό πρόβλημα, αν οι αγορές δεσμίδων φυσιγγίων και καρφιών είναι διαφορετικές από την αγορά πιστολιών καρφώματος.

38. Ωστόσο, με την αίτησή της αναιρέσεως, η Hilti δεν έθεσε το ζήτημα της δυνατότητας υποκαταστάσεως ως προς την προσφορά. Είναι αληθές ότι η Hilti στηρίζεται στη φράση της αποφάσεως Michelin, όπου αναφέρεται ότι «πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη οι συνθήκες ανταγωνισμού και η δομή της ζητήσεως και της προσφοράς στην αγορά». Όμως, το θέμα της δυνατότητας υποκαταστάσεως ως προς την προσφορά σε κανένα σημείο των υπομνημάτων της Hilti δεν προσδιορίζεται ειδικώς. Ούτε άλλωστε η Επιτροπή το έθιξε χωριστά στο υπόμνημά της απαντήσεως, πράγμα που ούτε η Bauco έπραξε. Η απουσία οποιασδήποτε ειδικής επιχειρηματολογίας ως προς το ζήτημα αυτό οδηγεί στη σκέψη ότι τούτο δεν εθίγη, δοθέντος ότι ειδικώς ετέθη με την αναίρεση και ότι, επομένως, δεν συντρέχει λόγος να το εξετάσει το Δικαστήριο.

39. Κατόπιν όλων αυτών των θεωρήσεων, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι η Hilti δεν υπέδειξε κανένα ασκούν επιρροή ζήτημα σχετικά είτε με τη δομή της προσφοράς είτε με τη δομή της ζητήσεως είτε με τις συνθήκες ανταγωνισμού στην αγορά, που το Πρωτοδικείο παρέλειψε να εξετάσει στην απόφασή του. Τα αιτήματα της Hilti, κατά τα οποία το Πρωτοδικείο δεν προέβη σ' όλες τις διαπιστώσεις που ήταν αναγκαίες για τον προσδιορισμό των σχετικών αγορών, πρέπει, όπως είναι επόμενο, να απορριφθούν.

40. Στα ανωτέρω θα πρέπει να προστεθεί ότι, αν η απόφαση ήταν εσφαλμένη όσον αφορά κάποια από τα σημεία αυτά, τούτο δεν θα είχε ως συνέπεια την ακύρωση της αποφάσεως της Επιτροπής αλλά την αναπομπή της, σύμφωνα με το άρθρο 54 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, στο Πρωτοδικείο.

Ο πέμπτος λόγος αναιρέσεως

41. Με τον πέμπτο της λόγο αναιρέσεως, η Hilti αμφισβητεί την κρίση που διατυπώνεται στη σκέψη 74 της αποφάσεως του Πρωτοδικείου κατά την οποία «τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζονται από την προσφεύγουσα δεν είναι ικανά να κλονίσουν τα συμπεράσματα της Επιτροπής». Η Hilti ισχυρίζεται ότι όφειλε απλώς να προσκομίσει στοιχεία που να οδηγούν σε μιαν άλλη εξήγηση των διαπιστώσεων της Επιτροπής. δεν υποχρεούνταν να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία που να «εξασθενούν» τις διαπιστώσεις αυτές. Η Hilti συμπεραίνει ότι το Πρωτοδικείο εφαρμόζει, στη σκέψη αυτή, μια «νομικώς εσφαλμένη κατανομή του βάρους αποδείξεως».

42. Προς στήριξη του ισχυρισμού της αυτού, η Hilti αναφέρεται στην αιτιολογική σκέψη 63 της αποφάσεως της Επιτροπής όπου το εν λόγω κοινοτικό όργανο καταλήγει στο συμπέρασμα ότι:

«(...) μικρές μεταβολές στην τιμή των πιστολιών καρφώματος, των καρφιών ή/και των φυσιγγίων δεν μπορούν να προκαλέσουν άμεση και ευρεία μεταστροφή προς ή από μια εναλλακτική μέθοδο στερέωσης».

Η Hilti διατείνεται ότι η χρήση του όρου «μπορούν» [στο αγγλικό κείμενο: conceivable] δείχνει ότι η Επιτροπή θεμελίωσε τις διαπιστώσεις της σε μια απλή υπόθεση. Η εν λόγω εταιρία ισχυρίζεται ότι για την αντίκρουση μιας απλής υποθέσεως αρκεί να αποδειχθούν περιστάσεις οι οποίες φωτίζουν κατά τρόπο διαφορετικό τα διαπιστωθέντα από την Επιτροπή πραγματικά περιστατικά: βλ. τη σκέψη 16 της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση CRAM και Rheinzink [20].

43. Ωστόσο, νομίζω ότι από την εξέταση της συλλογιστικής της Επιτροπής στις αιτιολογικές σκέψεις 63 έως 65 της αποφάσεώς της, δεν ενισχύεται ο ισχυρισμός ότι η Επιτροπή στήριξε τα συμπεράσματά της σε μια απλή υπόθεση. Στις αιτιολογικές σκέψεις 61 και 62 της αποφάσεώς της, η Επιτροπή περιγράφει με αρκετές λεπτομέρειες τους παράγοντες που είναι δυνατό να επηρεάζουν την επιλογή μιας μεθόδου στερεώσεως υπό συγκεκριμένες περιστάσεις καθώς και τα τεχνικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα συστήματα ΣΣΛΠ από τις άλλες μεθόδους στερεώσεως. Επί τη βάσει ακριβώς των θεωρήσεων αυτών, η Επιτροπή καταλήγει στο συμπέρασμα, στην αιτιολογική σκέψη 63, ότι δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα συστήματα ΣΣΛΠ και τα άλλα συστήματα στερεώσεως αποτελούν μέρος της ίδιας σχετικής αγοράς. Όπως η Επιτροπή εξηγεί στη σκέψη αυτή:

«(...) Η επιλογή της καταλληλότερης μεθόδου στερέωσης πραγματοποιείται με κριτήριο την ειδική εφαρμογή σε ορισμένο χώρο (...) Λόγω των πολλών παραγόντων που υπεισέρχονται κατά την επιλογή και δεδομένου ότι τα στοιχεία με τα οποία πραγματοποιείται η στερέωση αντιπροσωπεύουν, συνήθως, πολύ μικρό τμήμα του κόστους ανέγερσης προκύπτει ότι οι τιμές των προϊόντων που χρησιμοποιούνται στις διαφορετικές μεθόδους στερέωσης δεν αποτελούν το μοναδικό ή το σημαντικότερο στοιχείο κατά την επιλογή της μεθόδου στερέωσης που θα εφαρμοστεί σε συγκεκριμένη εργασία. *Συνεπώς* μικρές μεταβολές στην τιμή των πιστολιών καρφώματος, των καρφιών ή/και των φυσιγγίων *δεν μπορούν* να προκαλέσουν άμεση και ευρεία μεταστροφή προς ή από μια εναλλακτική μέθοδο στερέωσης.» (η υπογράμμιση δική μου)

Καθώς φαίνεται ο ισχυρισμός της Επιτροπής, ότι «δεν μπορούν» μικρές μεταβολές τιμών να προκαλέσουν άμεση και ευρεία μεταστροφή μεταξύ μεθόδων

20 — Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 29/83 και 30/83, CRAM και Rheinzink κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 1679.

στερεώσεως, παρουσιάζεται ως απόρροια του συμπεράσματος, στο οποίο το εν λόγω όργανο είχε ήδη καταλήξει βάσει των αποδεικτικών στοιχείων, ότι η επιλογή της μεθόδου στερεώσεως δεν εξαρτάται κατά τρόπο αποφασιστικό από τις τιμές των στοιχείων του συστήματος, δηλαδή από τις τιμές των πιστολιών καρφώματος, των φυσιγγίων ή των καρφιών. Είναι ανακριβές επομένως να υποστηρίζεται ότι η κρίση αυτή αποτελεί απλή υπόθεση ή εικασία: αποτελεί μάλλον ένα συμπέρασμα στηριζόμενο σε αποδεικτικά στοιχεία. Προκειμένου να θέσει υπό αμφισβήτηση ένα τέτοιο συμπέρασμα, θα έπρεπε η Hilti, κατά την ενώπιον του Πρωτοδικείου διαδικασία είτε να καταδείξει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που επικαλέστηκε η Επιτροπή ήταν ανεπαρκή για να στηρίξουν ένα τέτοιο συμπέρασμα είτε να προσκομίσει άλλα στοιχεία που να αποδεικνύουν κατά τρόπο αδιάσειστο το γεγονός ότι η τιμή των στοιχείων του συστήματος στερεώσεως αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα για την επιλογή μεταξύ διαφόρων συστημάτων [21].

44. Επομένως, η γνώμη μου είναι ότι το Πρωτοδικείο ορθώς έκρινε ότι η Hilti όφειλε να αποδείξει ότι τα νέα αποδεικτικά στοιχεία που είχε προσκομίσει πράγματι έθεταν υπό αμφιβολία τις διαπιστώσεις της Επιτροπής. Επομένως, το επιχείρημα της Hilti ότι το Πρωτοδικείο εφάρμοσε κατά τρόπο εσφαλμένο τις διατάξεις σχετικά με την κατανομή του βάρους αποδείξεως πρέπει να απορριφθεί.

21 — Βλ. τις παρατηρήσεις του γενικού εισαγγελέα Sir Gordon Slynn στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 100/80 έως 103/80, Musique Diffusion Française κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, ειδικότερα σ. 1930-1931.

Ο έκτος λόγος αναιρέσεως

45. Με τον έκτο λόγο της αναιρέσεώς της, η Hilti υποστηρίζει, πράγματι, ότι σε τρεις τουλάχιστον περιπτώσεις, το Πρωτοδικείο προέβη σε εσφαλμένη ερμηνεία των αποδεικτικών στοιχείων που του είχαν προσκομιστεί. Επομένως, με τον λόγο αυτό τίθεται το πρόβλημα αν ένας τέτοιος ισχυρισμός περιλαμβάνει νομικό ζήτημα το οποίο πρέπει να κριθεί στο πλαίσιο αναιρέσεως από το Δικαστήριο ή αν πρέπει αυτός να θεωρηθεί ως έχων σχέση μόνο με πραγματικό ζήτημα επί των οποίων η απόφαση του Πρωτοδικείου δεν υπόκειται σε αναίρεση. Όπως θα καταδείξω, είμαι απόλυτα πεπεισμένος ότι οι περιλαμβανόμενοι στον λόγο αυτό αναιρέσεως ισχυρισμοί της Hilti θέτουν αποκλειστικά πραγματικά ζητήματα, μη δυνάμενα να εξετασθούν από το Δικαστήριο.

46. Βεβαίως, δεν είναι πάντοτε ευχερής η χάραξη της διαχωριστικής γραμμής μεταξύ πραγματικών νομικών ζητημάτων. Το θέμα αυτό έχει αποτελέσει αντικείμενο σημαντικών διαφωνιών στο πλαίσιο των εθνικών εννόμων συστημάτων. Με την αναίρεσή της, η Hilti φαίνεται να υποδεικνύει στο Δικαστήριο να ακολουθήσει την πρακτική που έχει υιοθετηθεί σε ορισμένα εθνικά δικαστήρια και να θεωρήσει ότι, υπό ορισμένες περιστάσεις, οι καταφανείς πλάνες ως προς τα πραγματικά περιστατικά ισοδυναμούν με πλάνες δικαίου. Ωστόσο, νομίζω ότι στις αναιρέσεις κατά αποφάσεων του Πρωτοδικείου το Δικαστήριο πρέπει να ακολουθεί την περιοριστική άποψη όσον

αφορά την έννοια της «παραβιάσεως του κοινοτικού δικαίου από το Πρωτοδικείο» του άρθρου 51 του Οργανισμού του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο πρέπει να αποφύγει μια κατάσταση όπου θα έπρεπε να ελέγξει περαιτέρω διαπιστώσεις ως προς τα γεγονότα σε περίπτωση που θα προβαλλόταν ότι η πραγματική πλάνη είναι καταφανής. Τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα τη διακύβευση του σκοπού για τον οποίο ιδρύθηκε το Πρωτοδικείο. Για τους λόγους που έχω ήδη εξηγήσει, η θεώρηση αυτή επιβάλλεται όλως ιδιαιτέρως στις υποθέσεις ανταγωνισμού όπου η απόφαση του Πρωτοδικείου αποτελεί, αυτή καθεαυτή, τον λίαν εκτεταμένο έλεγχο μιας αιτιολογημένης αποφάσεως της Επιτροπής [22].

47. Κατ' αυτόν τον τρόπο, όταν το Πρωτοδικείο, χωρίς να έχει το ίδιο προβεί στην εξέταση νέων αποδεικτικών στοιχείων ή σε έρευνες σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά, ελέγχει τις σχετικές με τα γεγονότα διαπιστώσεις που περιλαμβάνονται σε μια απόφαση της Επιτροπής ή τα συμπεράσματα στα οποία έχει σχετικώς καταλήξει η Επιτροπή, θεωρώ ότι είναι σαφές ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να αναλάβει τον περαιτέρω έλεγχο των διαπιστωθέντων από την Επιτροπή γεγονότων. Το Δικαστήριο θα μπορούσε να παρέμβη μόνο αν από την απόφαση του Πρωτοδικείου προέκυπτε ότι τούτο είχε κακώς εφαρμόσει το κοινοτικό δίκαιο εφαρμόζοντας, π. χ., εσφαλμένο νομικό κριτήριο επί ενός ζητήματος όπως ο προσδιορισμός της σχετικής αγοράς ή στηρίζοντας τα νομικά του συμπεράσματα σε ανεπαρκή αιτιολογία. Μόνο μια τέτοια πλάνη μπορεί να ισοδυναμεί με «παραβίαση του κοινοτικού δικαίου» σύμφωνα με το άρθρο 51 του Οργανισμού. Μια τέτοια πλάνη προκύπτει από το ίδιο το κείμενο της αποφάσεως και είναι αρκετό για το Δικαστήριο να ελέγξει την περιλαμβανόμενη στην απόφαση αιτιολογία.

48. Μήπως η κατάσταση είναι κάπως διαφορετική όταν το ίδιο το Πρωτοδικείο έχει συλλέξει αποδεικτικά στοιχεία, έχει προβεί σε άλλες έρευνες γεγονότων και πιθανώς έχει το ίδιο καταλήξει σε διαπιστώσεις ως προς πραγματικά περιστατικά; Πρέπει να υπογραμμιστεί ότι όλες οι νέες διαπιστώσεις του τύπου αυτού δεν προορίζονται να υποκαταστήσουν τις διαπιστώσεις της Επιτροπής αλλά γίνονται για να επιβεβαιώσουν ή να τις ανατρέψουν. σε τέτοιες περιπτώσεις, το Πρωτοδικείο δεν ενεργεί ως δικαστήριο πρώτου βαθμού προβαίνον για πρώτη φορά σε διαπιστώσεις, αλλά κάνει τέτοιες διαπιστώσεις μόνο για να ελέγξει αυτές της Επιτροπής. Σε μια τέτοια περίπτωση το Πρωτοδικείο, εφόσον σκοπεύει να τηρήσει την επιταγή της αιτιολογίας, θα εκθέσει κατ' ανάγκη με την απόφασή του και τις δικές του διαπιστώσεις και θα αντλήσει απ' αυτές τα κατάλληλα στοιχεία προκειμένου να στηρίξει τα δικά του συμπεράσματα. Επομένως, ακόμα και σε μια τέτοια περίπτωση, ο έλεγχος του Δικαστηρίου ορθώς πρέπει να περιορίζεται στην αιτιολογία όπως αυτή εκτίθεται στην απόφαση. Φυσικά, η αιτιολογία πρέπει να στοιχεί, κατά τον ενδεδειγμένο τρόπο, στην επιχειρηματολογία των διαδίκων και, με τον τρόπο αυτό, θα αποκαλύπτονται κατ' ανάγκη και οι ίδιες διαπιστώσεις του Πρωτοδικείου ως προς τα πραγματικά περιστατικά και τα εξ αυτών αντληθέντα υπ' αυτού συμπεράσματα. Επομένως, δεν είναι ανάγκη να προχωρήσει το Δικαστήριο πέραν της αποφάσεως του Πρωτοδικείου εξετάζοντας τα υποβληθέντα στην κρίση του αποδεικτικά στοιχεία.

22 — Βλ. *ανωτέρω παραγράφους 9 έως 12.*

49. Φυσικά, είναι δυνατό να παρουσιαστούν δυσχερείς περιπτώσεις όπου το Δικαστήριο θα πρέπει να καθορίσει την έκταση στην οποία είναι έτοιμο να ελέγξει τη συλλογιστική που ακολούθησε το Πρωτοδικείο κατά την εκτίμησή του των διαπιστωθέντων πραγματικών περιστατικών. Όπως έχω ήδη μνημονεύσει, νομίζω ότι το Δικαστήριο θα δικαιούνταν να υιοθετήσει μια περιοριστική άποψη όσον αφορά την αναιρετική του αρμοδιότητα σε υποθέσεις ανταγωνισμού, ενόψει των σκοπών της ιδρύσεως του Πρωτοδικείου και του γεγονότος ότι στις διαδικασίες ανταγωνισμού ήδη υφίστανται δύο αιτιολογημένες αποφάσεις. Ωστόσο, ανεξαρτήτως της εκτάσεως της επί αιτήσεων αναιρέσεως αρμοδιότητας του Δικαστηρίου, δεν είναι δυνατό να υπήρχε η πρόθεση να προχωρήσει το Δικαστήριο πέραν των σχετικών με τα γεγονότα διαπιστώσεων που περιλαμβάνονται στην απόφαση του Πρωτοδικείου, όταν με την απόφαση αυτή γίνεται έλεγχος των διαπιστώσεων της Επιτροπής.

50. Με βάση αυτές τις θεωρήσεις, ας μου επιτραπεί τώρα να ασχοληθώ με τις πλάνες που επικαλείται η Hilti με τον έκτο της λόγο αναιρέσεως.

51. Η πρώτη πλάνη συνίσταται, κατά τη Hilti, στη δήλωση που γίνεται στη σκέψη 73 της αποφάσεως του Πρωτοδικείου, σύμφωνα με την οποία υπέρ των συμπερασμάτων της Επιτροπής:

«συνηγορεί η ανάλυση του καθηγητή Yarrow και η μελέτη του ινστιτούτου Rosslyn Research Ltd, (...) κατά το ότι επισημαίνουν την ύπαρξη σημαντικού αριθμού χρηστών πιστολιών καρφώματος, οι οποίοι δεν θεωρούσαν ότι υπήρχε πραγματική εναλλακτική λύση που θα μπορούσε να υποκατασταθεί στο σύστημα στερεώσεως που λειτουργεί με πυρίτιδα σε καταστάσεις όπως η πλειονότητα εκείνων στις οποίες χρησιμοποιήθηκαν πράγματι πιστόλια καρφώματος».

Κατά της δηλώσεως αυτής, η Hilti αντιτείνει ότι η ερμηνεία της μελέτης του ινστιτούτου Rosslyn Research είναι «καταφανώς πεπλανημένη» και «στηρίχθηκε σε απλό μαθηματικό λάθος». Σύμφωνα με τη Hilti αντί να αποκαλύπτει την ύπαρξη σημαντικού αριθμού τέτοιων χρηστών πιστολιών καρφώματος, η μελέτη καταδεικνύει ότι μόνο ένας μικρός αριθμός τέτοιων χρηστών αντιμετωπίζουν καταστάσεις όπου δεν μπορούν να κάνουν χρήση εναλλακτικού συστήματος στερεώσεως και τούτο μόνο σε ελάχιστες από τις καταστάσεις όπου χρησιμοποιούν πιστόλια καρφώματος.

52. Επομένως, η Hilti αντιτίθεται στη στηριζόμενη στα στοιχεία μιας μελέτης

διαπίστωση ότι υφίσταται, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, σημαντικός αριθμός χρηστών ως προς τους οποίους τα συστήματα ΣΣΛΠ δεν μπορούν να αντικαθίστανται από άλλα συστήματα στερεώσεως. Νομίζω ότι μια τέτοια διαπίστωση δεν αποτελεί παρά καθαρή εκ μέρους του Πρωτοδικείου διαπίστωση πραγματικού γεγονότος. Όπως έχω ήδη αναφέρει, δεν εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να προχωρήσει πέραν των πραγματικών διαπιστώσεων που παρατίθενται στην απόφαση. το πολύ μπορεί να εξετάσει τη συλλογιστική που ακολούθησε το Πρωτοδικείο καταλήγοντας στη συναγωγή συμπερασμάτων από τέτοιες διαπιστώσεις. Κατά συνέπεια, η ερμηνεία των αποτελεσμάτων της μελέτης του ινστιτούτου Rosslyn Research αποτελεί ζήτημα το οποίο εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Πρωτοδικείου και δεν μπορεί να προσβληθεί *μέσω αναιρέσεως*.

53. Ίδιες θεωρήσεις ισχύουν, κατά τη γνώμη μου, και όσον αφορά τον δεύτερο ισχυρισμό του έκτου λόγου αναιρέσεως της Hilti, ο οποίος αφορά τη σκέψη 75 της αποφάσεως του Πρωτοδικείου. Στη σκέψη αυτή το Πρωτοδικείο επικρίνει τη μεθοδολογία που υιοθετήθηκε στην ανάλυση του Yarrow και τη μελέτη του ινστιτούτου Rosslyn Research δεχόμενο ότι τα ερωτήματα που προβλήθηκαν στις οικοδομικές επιχειρήσεις:

«δεν μπορούν να παράσχουν απάντηση στο θεμελιώδες ερώτημα της υπό κρίση υποθέσεως, δηλαδή αν ασθενείς αλλά σημαντικές μεταβολές της τιμής των καρφιών μπορούν να μεταβάλουν αισθητά τη ζήτηση».

Νομίζω ότι η εκτίμηση της υιοθετηθείσας σε μια εμπειρική έκθεση μεθοδολογίας αποτελεί θέμα που εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Πρωτοδικείου. Είναι σαφές ότι ο κατάλληλος τρόπος διατυπώσεως των ερωτημάτων που τίθενται στις κατασκευαστικές επιχειρήσεις όταν γίνεται εκτίμηση της επιπτώσεως της τιμής στην απόφασή τους να χρησιμοποιήσουν ένα ειδικό σύστημα στερεώσεως δεν αποτελεί νομικό ζήτημα δυνάμενο να αποτελέσει το αντικείμενο εξετάσεως στο πλαίσιο της υπό κρίση αναιρέσεως.

54. Τέλος, η Hilti αμφισβητεί την κρίση που διατυπώνεται στην παράγραφο 76 της αποφάσεως του Πρωτοδικείου όπου επικρίνεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην οικονομετρική μελέτη του καθηγητή Albach. Όπως προκύπτει, οι εν λόγω μεθοδολογικές δυσχέρειες εθίγησαν, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, σε προφορική δήλωση του καθηγητή Albach της οποίας ένα απόσπασμα παρατίθεται από τη Hilti στην αίτησή της αναιρέσεως. Νομίζω ότι είναι καταφανές ότι στο Πρωτοδικείο, και μόνο σ' αυτό, εμπίπτει η εξέταση του ζητήματος αν οι εκφρασθείσες αμφιβολίες διαλύθηκαν κατά τον ενδεδειγμένο τρόπο από τη μαρτυρία του καθηγητή Albach κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

55. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι κανένα από τα επιχειρήματα που προβάλλει η Hilti με τον έκτο της λόγο αναιρέσεως μπορεί να θεωρηθεί ως θέτον ζήτημα δικαίου δυνάμενο να εξετασθεί στο πλαίσιο της αναιρέσεως.

Ο έβδομος λόγος αναιρέσεως

56. Με τον τελευταίο της λόγο αναιρέσεως, η Hilti ισχυρίζεται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη παραλείποντας να εξετάσει όλα τα προερχόμενα από εμπειρογνώμονες αποδεικτικά στοιχεία που του είχαν υποβληθεί και τα οποία ασκούσαν επιρροή όσον αφορά τον προσδιορισμό των αγορών των οικείων προϊόντων. Προς στήριξη του επιχειρήματος αυτού, η Hilti παρατηρεί ότι τα υπ' αυτής προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία δεν εξετάστηκαν στην απόφαση του Πρωτοδικείου παρά μόνο σε τρεις μικρές παραγράφους οι οποίες, εξάλλου, δεν διαπραγματεύονται, κατ' αυτήν, παρά «τρεις μόνο ασήμαντες πλευρές» των αποδεικτικών στοιχείων.

57. Όπως έχω ήδη αναφέρει, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι τα συμπεράσματα της Επιτροπής αναφορικά με τις αγορές οικείων προϊόντων μάλλον ενισχύθηκαν παρά αντικρούσθηκαν από τις προσκομισθείσες από τη Hilti μαρτυρικές καταθέσεις εμπειρογνωμόνων. Ωστόσο, δεν νομίζω ότι μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα αποδεικτικά αυτά στοιχεία αγνοήθηκαν. μάλλον, το Πρωτοδικείο εξέτασε τα αποδεικτικά στοιχεία, πλην όμως άντλησε απ' αυτά διαφορετικά συμπεράσματα από αυτά που προβάλλει η Hilti. Στην παράγραφο 4.58 της αναιρέσεώς της, η Hilti παραθέτει αυτά που θεωρεί ως αποτελούντα τα πλέον ασκούντα επιρροή συμπεράσματα τα οποία πρέπει να αντληθούν από τα αναλυθέντα από τον Yarrow και τον καθηγητή Albach αποδεικτικά στοιχεία. Ωστόσο, το γεγονός ότι το Πρωτοδικείο δεν αντλεί τα ίδια συμπεράσματα, ουδόλως καταδεικνύει ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία.

58. Επομένως, η γνώμη μου είναι ότι ο ισχυρισμός που προβάλλει η Hilti με τον έβδομό της λόγο αναιρέσεως πρέπει επίσης να απορριφθεί, πράγμα που σημαίνει ότι και η αναίρεση της Hilti πρέπει να απορριφθεί.

59. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η επιχειρηματολογία της Bauco, κατά την οποία το επιβληθέν πρόστιμο πρέπει να αυξηθεί, δεν χρήζει εξετάσεως. Είναι σαφές ότι ο παρεμβαίνων ενώπιον του Πρωτοδικείου δεν μπορεί παρά να ζητεί τη στήριξη ή την απόρριψη, εν όλω ή εν μέρει, των αιτημάτων των διαδίκων και ότι, στο πλαίσιο μιας αιτήσεως αναιρέσεως, δεν επιτρέπεται η υποβολή με το υπόμνημα απαντήσεως νέων αιτημάτων [23]. Επομένως, η Bauco δεν είχε δικαίωμα να ζητήσει την αύξηση του ποσού του προστίμου ούτε με το αρχικό της υπόμνημα παρεμβάσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου ούτε με το υπόμνημά της απαντήσεως στο πλαίσιο της αναιρέσεως.

23 — Βλ. άρθρα 116, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου, και το άρθρο 116, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου.

Συμπέρασμα

60. Κατόπιν όλων των ανωτέρω, η γνώμη μου είναι ότι το Δικαστήριο πρέπει:

1. να απορρίψει την αναίρεση.

2. να καταδικάσει τη Hilti στα δικαστικά έξοδα, συμπεριλαμβανομένων και των εξόδων της Bauco.